

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ-ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΡΟΝΟΣ Δ.

ΑΘΗΝΑ, Κυριακή 29 του Γενάρου 1906

ΓΡΑΦΕΙΑ: Δρόμος Οικονόμου αριθ. 4 | ΑΡΙΘ. 183

ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΝΟ ΦΥΛΛΟ:

ΨΥΧΑΡΗΣ. 'Απολογία (τέλος).

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ. Τὸ Ταξίδι τοῦ Ψυχάρη

Α. Ε. Παπαμύθια Μολίβου (τῆς Μιτυλήνης).

Δ. Π. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ. 'Επιστημονικὲς μελέτες—Διορισμὸς μηνιότη.

ΣΠΗΛΙΟΣ ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗΣ. Μανιάντικες ἱστορίες—Τὸ αἷμα πίσω!

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ. 'Ο 'Ασωτος.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ. 'Ανθὴ Γιαννιώτισσα, Ρήγας Γκόλφης, Περίκλης 'Αρέτας, Βασιλέτης.

Δ. Π. Τ. Φαινόμενα καὶ Προάματα ('Ο ἀξιωματικοβουλευτής—'Η πρώτη κωλυσιεργία—'Ο Διοπός—'Η γνώμη τοῦ Σκουλούδη—Μεταφράση.... διαμυξ.)

Ο ΞΕΝΟΣ ΤΥΠΟΣ—Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ—Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ—ΦΟΝΟΠΑΖΑΡΟ ΒΛΟΜΑΔΙΑΤΙΚΟ—ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΤΟ 'ΤΑΞΙΔΙ' ΤΟΥ ΨΥΧΑΡΗ

Κλει κάθε χρονιά μ' ένα βιβλίο τοῦ Ψυχάρη. Ὁραία μοῖρα στὰ γράμματα μας. Κι ἀνίσως μὰς ἔλειπε κάθε σάλος διανοητικός, θὰ φτάναν τὰ βιβλία τοῦ Ψυχάρη γιὰ νὰ δείξουν πὼς ζῇ κάποια ψυχὴ μέσα μας. Δὲν ἐξετάζω τὴν ὑποδοχὴ ποῦ γίνεται στὰ βιβλία του. Ἐμεῖς φεύγουμε, καὶ τὸ ἔργο μένει. Καὶ σὰ νὰ θέλῃ ἕνας καλὸς θεὸς μὲ τὸ ἀκούραστο φουτοδόλημα τῶν «Ρόδων καὶ τῶν Μήλων» νὰναπληρώσῃ τὴν ὀκνὴ περπατησιὰ μας, τῶν ἄλλων. Μπροστὰ στὸν ὄγκο τοῦ ἔργου του σὰ νὰ φαίνονται πᾶλλα πὶο λιγνά, πὶο παρακατοῦ. Τοῦ σοφοῦ ὁ λόγος σὰ θαμπότερος μπροστὰ του· καὶ ὁ στίχος τοῦ ποιητῆ σὰ μισός.

Ἡ περασμένη χρονιά μὰς ἔκλεισε μὲ δεύτερο ξαναγύρισμα τοῦ «Ταξιδίου» του. Τὸ ξαναβλέπω μαζὶ σὰν ἕνα κατόρθωμα ποῦ ποτὲ δὲν περνάει, καὶ σὰ μιὰ παλιὰ μου ἀγάπη ἀλησμόνητη. Τὸ βιβλίο μου ξυπνάει σὰν πάντα τὴ σκέψη, καὶ ἡ ἀγάπη τὴ θύμηση. Ἀφῆστε με πρῶτα νὰ θυμηθῶ.

*

Στὰ 1888, στίς 18 τοῦ Ἰανουαρίου, στὸ γραφεῖο τῆς «Εφημερίδος». Ὁ συνάδελφός μου τότε κύριος Κακλαμάνος ἔρχεται καὶ μοῦ πρωτοφέρει ἕνα νεοτύπωτο βιβλίο.—Πάντα ἔβλεπε καὶ ἀλλοιώτικα καὶ πὶο μπροστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους τριγύρω μας. Καὶ δὲν μπορούσε νὰ κρύψῃ κάποιο ὠραῖο ξάφνισμα ποῦ ἀντιφέγγιζε ἡ ὄψη του. Στὸ ξώφυλλο: ΨΥΧΑΡΗΣ

ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΜΟΥ «Ἀμύνεσθαι περὶ πατρὸς». Τὸ βιβλίο σταλμένο πρὸς τὴν «Εφημερίδα». Τὸ συγγραφεὶα του καλὰ καλὰ δὲ γινώριζα τί λογὴς εἶταν. Κάπως τὸν εἶχα ἀκουσμένα γιὰ ἕνα σοφὸ ποῦ ζοῦσε στὸ Παρίσι, καθηγητὴς, γαμπρὸς τοῦ Ρενάν· τὸνομά του, κάπου τὸ εἶχα δὴ ἀνακατωμένο σὲ κάποιους ἐπιστημονικοὺς ἀγῶνες, ποῦ δὲν εἶμουν πολὺ κατάλληλος νὰ τοὺς κρίνω. Τὸ βιβλίο ἔπρεπε νὰναγελθῇ στὸ φύλλο. Καὶ εἶδα πὼς δὲν εἶταν κανένα ἀπὸ κείνα τὰ ἐντυπα ποῦ θάφτανε νὰ τὰ ξεφυλλίσω μὲ τὴ συνηθισμένη δημοσιογραφικὴ βία. Μόλις ἄρχισα νὰ τὸ ξεφυλλίζω, καὶ πέρασα στὸ πόδι δυὸ τρεῖς, πέντ' ἔξη σελίδες του, μπῆκα στὸ νόημα· ὅσο μοῦ εἶτανε δυνατό τὸ πρᾶγμα στὴν ἐποχὴ καὶ στὴ στιγμή εκείνη. Εἶτανε ἡλιου ὕψωμός γύρω σὲ ὀρίζοντες ὁλόανοιχτους. Εἶτανε κάτι σὰν τὸ στίχο τοῦ Ζαλοκώστα.

Νεοτίδες ποὺ δὲ φαίνονταν χρυσὰ σιεφάνια πλέκουν
Εἰς τοῦ βουνοῦ τὴν κορυφή...

Καὶ ξίπνησα. «Πρέπει νὰζήτε κανεὶς στὰ μέρη μας ἀπὸ μικρὸς—λέει ὁ ἴδιος ὁ Ψυχάρης,—γιὰ νὰ καταλάβῃ, γιὰ νὰ νοιώσῃ, γιὰ νὰγαπήσῃ ὅλη τὴ γλῶσσα, ὅλο τὸ νόημα, τὸ ἄγνωστο ἄλλου, ποῦ ἔχει τὸ ἀταίριαχτο καὶ ἀπλὸ ρῆμα ξυπνῶ. Ναί, ξυπνᾷς καὶ χαίρεσαι ἀμέσως... Χαίρεσαι τὴ Δημιουργία, τὴν ὑπαρξή...» Τέτοιο καὶ τὸ νοερό μου ἐκείνο ξύπνημα. Μὰ εἰν' ἀλήθεια πὼς καὶ ὁ ὕπνος μου ποτὲ δὲν εἶτανε βαρὺς, βαθύς. Τὰ μάτια μου μισανοιχτά· ἀνάμεσα τοῦ ὕπνου καὶ τοῦ ξύπνου. Ἐτοιμος νὰ ξυπνήσω, ἔτοιμος, πὶο πολὺ ἀπὸ ἄλλους, νὰ καταλάβω πὼς ἦρθε κάποιος Μεσσίας, νὰ τὴν προσκυνήσω τὴν Ἀλήθεια, νὰ τῆς μιλήσω μὲ τὴ γλῶσσα τῆς, ὅσο καὶ ἂν τραυλίζ' ἀκόμα.

Εὐτύχημα πὼς ἡ «Εφημερίς» δὲν εἶχε προφτάσει ὡς τότε νὰ σχηματίσῃ δική της γνώμη γιὰ τὸ «Ταξίδι». Μοῦ ἔλαχε ὁ κληρὸς νὰ τἀναγγείλω. Καὶ μ' ἀφήσαν ἐλεύθερο νὰ γράψω. Ὁ δημοσιογράφος εἶναι ἀπὸ τὰ πὶο περίεργα ζῶα. Ἐχει γνώμη δική του; Πρέπει καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ φύλλου νὰ τὴ συμμερίζεται ἢ νὰ μὴν ἔχῃ γνώμη ἐνάντια, ἢ νὰ μὴ φροντίζῃ γιὰ τὸ ζήτημα, γιὰ νὰ βάλῃ στὸ φύλλο ὁ δημοσιογράφος ἀκέρια καὶ σωστὴ τὴ γνώμη του. Καί, ἡ δὲ γράφει τίποτε, ἂν εἶναι ἀρκετὰ περήφανος καὶ ἀρκετὰ ἀνεξάρτητος· ἢ, κοιμίζει τὸ νοῦ του καὶ ἀκονίζοντας τὴν πέννα του, ἐρμηνεύει—θέλοντας μὴ θέλοντας, ἀσυνείδητα ἢ συνειδητά,—τέτοια εἶναι ἡ ψυχολογία του,—ἢ τὴ δηλωμένη γνώμη τοῦ διευθυντῆ τοῦ φύλλου, ἢ τὴ γνώμη ποῦ τὸ συνεργατικὸ του χρέος τοῦ δείχνει πὼς ταιριάζει στὴν πολιτικὴ καὶ στὴ λεγόμενη πορεία τοῦ φύλλου. Κανένα ἐμπόδιο δὲν ἔτυχε σ' ἐμένα. Λίγες βδομάδες, λίγες μῆνες ὕστερα, ὅταν ἐπὶ τέλους ξεσπαθῶσαν τὰ λογῆς ἀρματωλίκια ἀπὸ τοὺς κάμπους τῆς ἐπιστήμης

καὶ τῆς φιλολογίας καὶ τραβήξανε ἴσα ἐλπίδα κατὰ τοῦ Μάγου ποῦ εἶται ξαφνικὰ κατέθηκε ἀπὸ τὰ βουνά, καὶ ὁ μακαρίτης Ρούκης καὶ ὁ μακαρίτης Γιαννόπουλος—ποῦ πάντα εὐγνώμονα καὶ μὲ συγκίνηση τοὺς θυμᾶμαι—πῆραν, φυσικὰ, τὸ μέρος τῶν καμπύσιων,—ἐγὼ δὲ θῆξα στὴν «Εφημερίδα» ὅ,τι ἔγραψα, καὶ—φυσικὰ καὶ ἐγὼ—θὰ σώπαινα, καὶ ποτὲ στὴν ἔκρη τοῦ κοντυλιοῦ μου, γιομίζοντας τίς στήλες τοῦ φύλλου, δὲ θὰ πρόβαλλε τὸνομα τοῦ Ψυχάρη.

Πρῶτη ἡ «Εφημερίς» τῆς 19 Ἰουλίου 1888» σὲ ἀρθράκι γραμμένο γιὰ λογαριασμὸ τῆς ἀπὸ τὸ χέρι μου μὲ τίτλο, «Τὸ ἐπαναστατικὸν βιβλὸν τοῦ κ. Ψυχάρη». γινώρισε στὸν ἑλληνικὸ κόσμον τὸ «Ταξίδι».

Καὶ τὴν ἄλλη τὴν ἡμέρα ἡ ἴδια ἡ «Εφημερίς» τῆς 20 Ἰουλίου 1888» σὲ δεύτερο ἀρθράκι γραμμένο πάλι γιὰ λογαριασμὸ τῆς ἀπὸ τὸ χέρι μου ἔγραφε τοῦτα:

«Ἄς μὰς συγχωρήσῃ ὁ κ. Ψυχάρης ὅτι μεταχειρίζομεθα τὴν βίβλην γλῶσσαν τῶν ἐφημερίδων θέλοντες νὰ συνοψίσωμεν δι' ἀνυσίου ἴσως καὶ τετριμμένης φεῦ! Πινανίδος τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποῖαν προξενεῖ τὸ πλῆρες οὐσία καὶ πρωτοτυπίας βιβλίου του. Ἡ γλῶσσα τοῦ Ταξιδίου του ἡ δημοτικὴ, ἡ κοινὴ, ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, ἡ αὐτομάτως ἀπὸ τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας ἀναβλύζουσα, ἡ ἐκφραστικὴ καὶ ὠραία, ἔστω, γλῶσσα τοῦ κ. Ψυχάρη θὰ ἀπῆτει περισσοτέραν σκέψιν καὶ τριβὴν πρὸς ἀποτύπωσιν ἢ ἡ νοθογενὴς καὶ ἄχαρις γλῶσσα τῶν ἐφημερίδων, ἐξ ἧς ἀντλούμεν κατὰ δυστυχίαν ἀκόπως καὶ αὐτομάτως, ὅσον δὲν ρανταζεται ὁ κ. Ψυχάρης, χωρὶς νὰ εἴμεθα διδάσκαλοι καὶ ἡμεῖς καὶ πάντες οἱ γράφοντες· τοῦτο δὲν συνηγορεῖ τόσον ὑπὲρ τῆς δημοτικότητος τοῦ ιδιώματος, ὅπερ μετὰ γνώσεως καὶ τόλμης αὐτῆς οὐ τυχούσης καθιεροῖ ἐν τῷ βιβλίῳ του ὁ ἐν Παρίσιος λόγιος.

«Ἀλλὰ δὲν σκοποῦμεν ἐνταῦθα νὰ ἀναπτύξωμεν τὰς πολλὰς, ποικίλας, καὶ ἀντιφατικὰς σκέψεις τὰς ὁποίας γεννᾷ τὸ Ταξίδι. Αὗται εἶναι ἀντικείμενα ἰδιαιτέρως μελέτης. Παρὰ πάντα δισταγμὸν καὶ παρὰ πᾶσαν ἐπιφύλαξιν, τὸ βιβλὸν τοῦ κ. Ψυχάρη εἶναι ὠραῖον· ὠραῖον ἐν τῇ ποιητικῇ πρωτοτυπίᾳ τῆς μορφῆς αὐτοῦ, ὠραῖον ἐν τῷ βάθει, τῷ αἰσθηματι, τῇ γνώσει, τῷ ἐνθουσιασμῷ, τῇ ἐλληνοπροσέειχ τῆς οὐσίας αὐτοῦ· ὠραῖον διότι ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους διαπνέεται ὑπὸ ἱερᾶς πίστεως καὶ ἀκραδάντου πεποιοῦσέως· ὠραῖον, διότι ἀκτινοβολεῖ ἐκ φαντασίας καὶ μοσχοβολεῖ ἐξ ἀγάπης· ὠραῖον, διότι διαβλέπομεν ἐν αὐτῷ τὴν ψυχὴν τοῦ συγγραφέως περικλειστον, ὡς ἀν' ἀγωνίζεται ὑπὲρ ἱερῶν καὶ ὁσίων. «Ἀμύνεσθαι περὶ πατρὸς» ἀναγράφει ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου του.—Λέξεις τινὲς καὶ φράσεις αὐτοῦ ὑπερβαίνουσι τὰ ἐσκαμμένα· δὲν τὰς λέγει, οὔτε εἶναι δυ-

νατόν νὰ τὰς εἴπῃ πλέον ὁ Ἑλληνικὸς λαός. Ὁ κ. Ψυχάρης ἀποπειρώμενος νὰ καθιερώσῃ καὶ διαμορφώσῃ τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, λησμονεῖ τὴν ἐπὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἐπίδρασιν τοῦ σχολείου, καὶ δὲν ὑποπτεύεται ἴσως ὅτι φράσεις καὶ λέξεις τινές, τὰς ὁποίας θὰ ἀπέριπτεν ἐν ἀγανακτῆσει οὗτος (ὁ κ. Ψυχάρης) ὡς ἀνηκούσας εἰς τὸ πονηρὸν κόμμα τῶν δασκάλων, κατέστησαν βαθμηδὸν ὅχι ὀλιγώτερον ζωντανὰ καὶ δημοτικὰ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀλλ' ἐν ἀντιθέσει καὶ σελίδες ὅλαι καὶ κεφάλαια τοῦ «Ταξιδίου» ἀναδίδουσιν οὐκ οἶδαμεν ὅποιον γλυκὺ ἀγροτικὸν ἔρωμα καὶ προκαλοῦσι συναίσθημα ἀνάλογον ἐκείνου, ὅπερ δοκιμάζει ὁ ἀπὸ τῆς πνιγνῆς ἀτμοσφαιρῆς τῶν πόλεων εὐρεθεὶς αἶφνης ἐν τῇ κορυφῇ δροσέντος λόφου ὑπερκειμένου γραφικῆς καὶ χλοερᾶς κοιλάδος. Οὐχὶ δὲ σπανίως ἡ γλῶσσα τοῦ κ. Ψυχάρη ὑπομνηστικὴ τὴν γλῶσσαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ρητόρων τοῦ Ἑθνικοῦ ἡμῶν, τοῦ Σκουφοῦ καὶ Μηνιατῆ, ἂν καὶ οὗτοι μεταχειρίζονται πολλὰ ἐκλεκτικώτερον ἰδίωμα. Ὅ,τι πολλοὶ ὠνευροπόλησαν, ὅτι οἱ Ἑπτανήσιοι ποιηταὶ καὶ λόγιοι ἀπεπειράθησαν νὰ ἐκτελέσωσιν ἐν διατριβαῖς καὶ προλεγόμενοις, ὅ,τι οἱ νέοι ἡμῶν διηγηματογράφοι μετὰ δειλίας ἐφαρμόζουσιν ἐνίοτε ἐν περιγραφαῖς καὶ διαλόγοις, ὅ,τι ἡ ποίησις πρὸ πολλοῦ ἀπεδέχθη, ὁ κ. Ψυχάρης συστηματοποιεῖ, τελειοποιεῖ, ἐπιχειρεῖ ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ. Θαυμάζομεν, συχαίρομεν, ἀλλὰ πολὺ φοβούμεθα μήπως εἶναι ὀλίγον ἀργά».

★

Γιατί ἔχω τὴν ὑπομονὴ νὰ τὰ ξεσκαλίσω καὶ νὰ τὰ παρουσιάσω πάλι τὰ δημοσιογραφικὰ μου αὐτὰ σκαλίσματα; Γιατί τὰ θεωρῶ σημαντικά, μὲ τὸν τρόπο καὶ γὰρ τὴν ἐποχὴ ποῦ εἶναι γραμμένα. Τὰ χρονολογικὰ τοῦτα σημειώματα, ἀνάμεσα σὲ κάποια ἐλαττώματα ποῦ δεῖχνουν (πρόχειρες γνώμες μὲ περισσὴ ἀφέλεια ἀπάνου σὲ ζητήματα ποῦ χρειάζονται μελέτη καὶ προσοχὴ γὰρ νὰ τὰ καταλάβῃς καὶ νὰ τὰ μεταχειριστῇς καθὼς πρέπει, καὶ στοχασμοὶ ποῦ πηγάζουν ὅχι ἀπὸ τὴ σκέψη, ἀλλ' ἀπὸ τὴν πρόληψη, — ἀμαρτίες δημοσιογραφικῆς), πάντα ζωηρὰ φανερόνουν πῶς εἶμουν καμωμένος ἀπὸ τότε, καὶ ἀπὸ πρῶτα, γὰρ νὰ αἰσθανθῶ βαθιὰ τὴ σπουδαιότητα τῆς ἰδέας καὶ γὰρ νὰ μετρήσω σωστά μὲ τὸ μάτι μου καὶ γὰρ νὰ καταλάβω τὸν Ψυχάρη καὶ τὸ ἔργο του, ἐγκάρδια καὶ ἀφρόνιστα, σχεδὸν ἀπαράλλαχτα καθὼς τώρα τὰ αἰσθάνομαι, καθὼς τώρα τὰ μετρῶ, ὅσο καὶ ἂν ἔβαλε ὁ Καιρὸς πολλὰ ρωτήματα στὴ σκέψιν μου, ὅσο καὶ ἂν τὴν ἔκαμε νὰ τρέμῃ στὴν ἀρχή, ὅσο καὶ ἂν τὴ στερέωσε στὰ ὅσπερα. Καὶ ὅ,τι μὲ κάνει νὰ περηφανεύομαι, εἶναι πῶς ὁ Ψυχάρης μὲ συγκίνησε ἀπὸ τότε, ὅχι γὰρ τὴν ἐπιστήμην του, — καλὰ καλὰ δὲ θὰ εἴμουν ὁ ἄνθρωπος ποῦ θὰ ζύγιαζε τὴν ἐπιστήμην του, — ὅχι γὰρ τὰ μαθήματά του, ὅχι γὰρ τὴ γλῶσσαν του, μὰ γὰρ τὴν Τέχνην του. Καὶ ἡ ἐπιστήμη αὐτὴ καὶ τὰ μαθήματα αὐτὰ δὲ μὲ κάμανε νὰ προσέξω ἀπὸ μόνον τοὺς καὶ δὲ μ' ἐνθουσίασαν, παρὰ μὲ τὸν τρόπο τοὺς τὸν καλλιτεχνικὸ καὶ μὲ τὴν ποιητικὴν μορφήν του. Ἀντίθετα τῆς γνώμης πολλῶν, ὅλων ἴσως, καὶ αὐτῶν ποῦ τιμοῦν καὶ ἀγαποῦν τὸ συγγραφεὴ τοῦ «Ταξιδίου», πιστεύω πῶς τὸ σημαντικώτατον χάρισμα τοῦ Ψυχάρη — la faculté maitresse τοῦ Ταῖν, — δὲν εἶναι ἡ Ἐπιστήμη· εἶναι ἡ Ποίησις. Καὶ πιστεύω πῶς θὰ εἴταν ἀδύνατον νὰ γαπηθῇ ἔτσι καὶ νὰ μισθῇ ἔτσι ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ἂν εἴτανε μοναχὰ ἓνας δυνατὸς καὶ ἀποκλειστικὸς καὶ γυμνὸς ἐπιστήμονας, χωρὶς τὸ δαίμονα τῆς δημιουργικῆς φαντασίας, ποῦ κεντάει καὶ ξαφνίζει

καὶ ἀπελπίζει καὶ τραλαίνει. Ποιητής. ὅχι μὲ τὸ Στίχο τὸν Πήγασον, μὰ μὲ τὸ Λόγο τὸν Πρωτεύα.

Καὶ ἀκόμα περήφανος εἶμαι, γιατί εἶμαι ἐγὼ, ὁ ἀκρίτος, μπορεῖ, τραγουδιστής, μὰζι μὲ τὸν κριτικώτατον Ροῖδην, ποῦ μιλῆσαμε τότε γὰρ τὸ «Ταξίδι», οἱ δύο μας, — ἐγὼ αὐτοσχέδια καὶ δημοσιογραφικὰ, ἐκεῖνος μελετημένα καὶ τεχνικὰ, ποῦ μιλῆσαμε γὰρ τὸ «Ταξίδι» μὲ τὴν προσοχὴν καὶ μὲ τὸ σεβασμὸν τοῦ ταίριαζε — ἀνάμεσα στὰ ἔξυπνα πειράγματα, στοὺς εὐκολοὺς δογματισμοὺς, στὰ μονομερῆ γλωσσικὰ κρισιολογήματα, στὶς ἀνοησίες καὶ στὰ κροκοπαλίσματα, καὶ ποῦ δὲν ἐμείναμ' ἀδιάφοροι, καὶ τὴ σαλπίζαμε, καθὼς τῆς ἐπρεπε, τὴ λογοτεχνικὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου. Καὶ ἡ καλῆτερον κριτικὴ τοῦ «Ταξιδίου» θὰ εἴταν ἀκόμα τὰ λόγια τοῦτα τοῦ Ροῖδην ἀπὸ τὸ πολὺστηλο ἔργο του γὰρ τὸ «Βιβλίον τοῦ Ψυχάρη», βαλμένο στὴ φιλολογικὴ «Ἐστία» (16 Ὀκτωβρίου 1888): «...Καὶ εἰς τὴν καθαρεύουσάν ἂν μετεφράζετο τὸ «Ταξίδι», καὶ πάλιν θ' ἀπέμεινεν αὐτῷ ἰκανὴ ἀξία. Αὕτη ἐγκρίσιν πρὸ πάντων εἰς τὴν ἀδρότητα τοῦ αἰσθηματος καὶ τὸν ἄκρον καλλωπισμὸν τοῦ ὅρου, ἐξ ὧν τὸ βιβλίον του ἐνθυμίζει συγχρόνως τὴν «Αἰσθηματικὴν περιήγησιν» τοῦ Στέρν καὶ τὰ «Πεζὰ ποιημάτων» τοῦ Βωδελάρ, συγγραφεῶν ὅτινες φημίζονται ὡς κατορθώσαντες νὰ ἐκφράσωσι πράγματα ἱκανῶς δυσέφραστα μετὰ θαυμαστῆς ἐναργείας. Ἀλλ' οὐδ' εἰς ταῦτα ἀρκούμενος ὁ κ. Ψυχάρης ἐπεχείρησεν ἐν κεφαλαίῳ ἐπιγραφόμενῳ «Ἀγάπην» νὰ προσφέρῃ ἡμῖν ἀπόγευμα τῆς θεωρίας ἐκείνης τῶν πανθειστών, δι' ἧς συνδιαλλάσσονται καὶ σχεδὸν ταυτίζονται ἐν τῇ ἀγάπῃ ὁ θάνατος μετὰ τῆς ἀθανασίας; κατ' ὁρθὴν δὲ καὶ τοῦτο διὰ τῶν λέξεων καὶ τύπων δι' ὧν ἐκφράζει ὁ αἰγυβοσκὸς τὴν ἰδικὴν του ἀγάπην εἰς τὴν πληγώσαν τὴν καρδίαν τοῦ Ἀμαρυλλίδα. Οὐδὲ πρέπει νὰ ἐκπλησώμεθα διὰ τοῦτο. Ὅσον τῷ ὄντι μᾶλλον πολὺ πλοκὸν, δύσληπτον, μεταφορικὸν καὶ νεφελοῦδες εἶναι τὸ νόημα, τὸ ὅποιον ἀγωνίζεται τις νὰ μεταδώσῃ, κατὰ τοσοῦτον πρέπει νὰ εἶναι ἐκφραστικώτεροι καὶ δημοτικώτεροι αἱ λέξεις, τὰς ὁποίας μεταχειρίζεται πρὸς τοῦτο, ὡς κάλλιστα ἐνόησεν ὁ Σοπερχάουερ, ὁ Ρενάν, ὁ Ταῖν καὶ ὅσοι ἄλλοι τῶν φιλοσοφούντων νύτῃχσαν νὰ εἶναι καὶ συγγραφεῖς. Ὁλόκληρον ἐν ἐνὶ λόγῳ τὸ «Ταξίδι» εἶναι πειστικωτάτη ἀναίρεσις τῆς πλάνης τῶν συγγενῶν τὸ ὄφρος μετὰ τῆς γλώσσης, τῶν διαιρούντων εἰς ταπεινοὺς καὶ ὑψηλοὺς, εἰς χαριέντας καὶ ἀγροίκους, οὐχὶ τοὺς συγγραφεῖς, ἀλλὰ τοὺς γραμματικούς τύπους».

★

Κύκλος ἀπὸ τοὺς πρὸ πλατείας τῆς φιλολογικῆς τέχνης, καὶ στοὺς ἀρχαίους καὶ στοὺς νέους, ὁ κύκλος τῶν ταξιδιῶν. Ἡ Μοῦσα τοῦ ταξιδίου πῶς τὴ μεγαλύνει τὴν πνοὴν τῆς Φαντασίας, σὺν τὴν καρδίαν τοῦ κλέφτη, ποῦ τρώγοντάς τὴν ὁ αἰτὸς «κάνει πῆχυν τὸ φτερό», καθὼς λέει τὸ τραγούδι! Ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτον ὡς τὸν Πausanias, πόσοι τεχνῖτες καὶ πόσοι ἐργάτες τοῦ ἀρχαίου λόγου, ἀπὸ τοὺς πρὸ μεγάλοφάνταστους ὡς τοὺς πρὸ ταπεινοὺς, ταξιδευτὰς! Στοὺς καιροὺς μας ἡ φιλολογία τοῦ ταξιδίου ξετυλίχθηκε σὲ εἶδος λόγου χωριστό, πλατυσμένο καὶ μεστωμένο ἀπὸ κοντύλια πρώτης γρημμῆς, μέσα σὲ ἔργα ἀθάνατα. Τὸ «Ταξίδι» στὴν Ἰταλίαν τοῦ Γκαίτε, οἱ «ὁδοπορικὲς εἰκόνες» τοῦ Αἰνῆ, τὸ «ὁδοπορικόν» τοῦ Σατωμπριάν, τὰ σημειώματα τοῦ Ταῖν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν, αὐτὲς ἀκόμα οἱ «Ἐνθύμησις» τῆς Νιότης τοῦ Ρενάν, τοῦ Γρηγορόβιου ἢ «Κέρκυρα», τοῦ Ντεαμίτση ἢ «Κωσταντινούπολη», πόσα βιβλία τοῦ Γωτιέ, τοῦ Λοτί,

τοῦ Ντεσάν, ὅλα ὅλα γιομάτα ἀπὸ τὴ ζωογόνα πνοὴ τῆς ταξιδεύουσας Μοῦσας! Τὸ ταξίδι τοῦ Ψυχάρη θυμίζει κάτι ἀπ' ὅλα τοῦτα, καὶ μοιάζει κάπως, ἰδῶ πρὸ λίγου, ἐκεῖ πρὸ πολὺ, μὲ τὸ ἓν ἢ μὲ τὸ ἄλλο· ὅμως ἔχει κάτι ποῦ τὸ κάνει πρὸ πολὺ νὰ ξεχωρίσῃ ἀπὸ τὰ ἔργα ἐκεῖνα τῆς ταξιδιωτικῆς τέχνης· παρὰ νὰ μοιάζῃ μ' αὐτά. Ὁργανικὰ συνθεμένο, καὶ μὲ ὅλην τὴν ἐξωτερικὴν παρδαλότητα καὶ πολυπροσωπία ποῦ τὸ δείχνει πρὸ πολὺ καμωμένο σὺν ὑψηλῷ παρὰ τὰ ζωντανὸν κάτι, κατὰ βάθος μὲ μιὰ μεγάλη ἐσωτερικὴ ὁλοκλήρτην ἐνότητα. δὲν εἶναι ἔργο γαληνῆς, ἀκέριας, ἀνεξάρτητης, ἀγνῆς τέχνης, ποῦ μόνον ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τῆς κρατιέται καὶ δὲν ἔχει ἕλλον ἄμεσο σκοπὸν παρὰ τὴν ὑψηλὴν διδασκαλίαν, καθὼς εἶναι ὅλα σχεδὸν τὰ ἔργα ποῦ παραπάνου σημειώσα. Τὸ «Ταξίδι» εἶναι μούγκρισμα τρικυμίας καὶ ὅπλο πολέμου, καὶ τὸ ἴδιον σκοπὸς καὶ μέσο, καὶ πρὸ πολὺ μέσο, παρὰ σκοπός, καὶ σὺν τὸ κλαδί τῆς μυρτιάς ποῦ μέσα του ἐκρύβει τυραννοφάγον μαχαίρι, καποῖος Ἀριστογείτονας. Καὶ ὅταν πιστεύω πῶς ὁ συγγραφεὴς τοῦ εἶναι, πρὸ πολὺ ἀπὸ ἐπιστήμονας, ποιητής, πρέπει νὰ δώσωμεν στὸ νόημα Ποιητῆς μιὰ μεγάλη πλατωσια καὶ νὰ τὸν καταλάβωμεν τὸν ποιητὴν σὺν ἓνα ἀνάρτη, καὶ σὺν ἓνα κατεδαφιστῇ πρῶτα πρῶτα, μὲ προουρισμό, πρῶτ' ἀπ' ὅλα, μήτε καλαισθητικόν, μήτε φιλοσοφικόν, μήτ' ἐπιστημονικόν. μὰ βραδύτατα καὶ ἐξοχώτατα κοινωνικόν, ποῦ θέλει κοινωνίας καὶ πλῆθη νὰ ζυπνήσῃ γοργὰ καὶ νὰ καταφέρῃ, γιατί χεῖρα τοῦ χρειάζονται γὰρ τὸ χρειασμα καὶ γὰρ τὸ χρίσιμο, χεῖρα καὶ χεῖρα· καὶ πρέπει νὰ νοιώσωμεν τὸ ἔργο του, σὺν κάτι τι ποῦ μπορεῖ καὶ νὰ μὴ φαντάζῃ ἀμέσως σὺν παλάτι, γιατί μπορεῖ νὰ χρίξῃ καὶ ἀπὸ ἓνα ἡράκλειον ἀγῶνα γὰρ τὸ καθάρισμα τοῦ σταύλου τοῦ Αὐγία. Ὁ ποιητής, ἀθλητής· ὁ ποιητής, Ἀπόστολος. Ὅλη ἡ δουλειὰ τοῦ Ψυχάρη ξεκινάει καὶ κρέμεται ἀπὸ τὴς γραμμούλες αὐτῆς ποῦ φανήκανε στὸν πρόλογον τῶν «Essais de grammaire his orique néo-grecque», μὲ χρονολογία 25 τοῦ Γενναρίου τοῦ 1886, καὶ ποῦ λένε πρόχειρα μεταφρασμένους: «Θέλησα νὰ δεῖξω στὸ βιβλίον αὐτὸ πῶς ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ξετυλίχθηκε σὺν ὅλες τὴς γλώσσας τοῦ κόσμου καὶ πῶς βρίσκεται σήμερον ἐκεῖ ποῦ βρέθηκαν, ἀρχίζοντας, ὅλες οἱ φιλολογικὲς γλώσσες. Κι ἂν καταπιστάσῃ νὰ μελετήσω τὸ ζήτημα αὐτὸ τὸ σπουδαιώτατον γὰρ τὸ μέλλον τῆς νέας ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ ἂν δέφοβόθηκα νὰ χτυπήσω κατὰστάσῃ τις τωρινῆς θεωρίας τοῦ ὄφρους, νὰ εἴστε βέβαιοι πῶς ἔτσι μιλῶ, γιατί βαθιὰ τάγαπῶ τὰ ἑλληνικὰ πράγματα, καὶ πῶς ἡ Ἑλλάς δὲν ἔχει ὑπὲρ τὴν πρὸ πολὺ ἀπὸ μὲ ἀφοσιωμένο στὰ συμφέροντά της».

Τὸ «Ταξίδι» δύσκολα μπορεῖ νὰ συγκριθῇ μὲ ἄλλα ἔργα, ποῖα, καὶ τῶν ξένων φιλολογικῶν καὶ πρὸ πολὺ τῆς δικῆς μας. Γέννημα προχωρημένου πολιτισμοῦ καὶ τέλεια μορφωμένου νοῦ, δὲν μπορούσε νὰ φανῇ παρὰ στὰ γλυκοχαράματα τοῦ πολιτισμοῦ μιᾶς κοινωνίας, καὶ σὲ μιὰ φιλολογία, ποῦ βρίσκεται στὴν ἀρχή, σὺν τῇ δικῇ μας. Κατὰ τὴ γνώμην μου τὸ ἔργο ποῦ θὰ μπορούσε πρὸ πολὺ ἀπὸ τὰ ἄλλα κάπως νὰ χρί κάποιον κοινὸν σημάδι μὲ τὸ «Ταξίδι», μὲ ὅλη τὴν τεράστια μεταξὺ τοὺς διαφορὰ, θὰ εἴταν ἡ «Γερμανία», τὸ λυρικοσατυρικὸν ποίημα τοῦ Αἰνῆ.

★

Ἡ δευτέρη ἐκδοσις τοῦ «Ταξιδίου» δὲν ἔχει καινούρια παρὰ διαφορὰς σημειωσούλες στὸ τέλος, ἓναν πρόλογον στὴν ἀρχή, καὶ στὸ κείμενον μερικὰ ἀλλάγματα τῆς γλώσσας καὶ τοῦ ὄφρους. Ἐάστερα τὸ μολῶν, ἀγαπῶ τὸ «Ταξίδι» τὸ πρῶτον, χωρὶς τὰ ἄλλα γ-

ματά· έχω κ' ἐγὼ τὴν ἀδυναμίαν μου, κι ἀρχίζω νὰ γερῶ, καὶ γυρίζω τρυφερά στὰ περασμένα. Σὰ νὰ νὰ τὸ καταλαβαίνω κι ὁ ἴδιος ὁ Ψυχάρης : «Μοῦ κόστισε πολὺ νὰ τ'ἀλλάξω, λείπει, ἐπειδὴ τὸ Ταξίδι δὲν ἤθελε νὰ τ'ἀγγίξω σὺν εἰδῶς νοικουμένῳ ποῦ εἶναι». Μὰ καὶ μαζί στοχάζομαι πῶς τὸ ἐγὼ μου δὲ σημαίνει τίποτε, πῶς ἐγὼ μπορεῖ νὰ πλέκω κρυφές ἀγάπες μὲ τὸ πρῶτο ἀνάλλαγο Ταξίδι, μὰ πῶς θάρθουν ἄλλοι - καὶ πόσοι τάχα;—ποῦ δὲν ξέρουν τίποτε ἀπὸ «Ταξίδι» τοῦ 1888, καὶ ποῦθὰ πρωτοῦδουν τὸ «Ταξίδι» τοῦ 1905, καὶ πῶς θὰ τὸ συμπαθήσουν αὐτὸ—ὅπως ἐγὼ τὸ ἄλλο—πρὸ σιγυρισμένο τῶρα καὶ πρὸ δουλεμένο. Ὅμως μὲ ἀνησυχεῖ κάτι ἄλλο. Ὁ Ψυχάρης, σὺν ὅλοις ὅπου φιλοσοφικὰ στοχάζονται, μένοντας πάντα ὁ ἴδιος, βρίσκει ἐν τοσοῦτῳ σὲ ἀδιάκοπη κίνηση, καί, συχνὰ πυκνά, καὶ ἀλλαγὴ. Σοφός, «γρηάσκει ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενος». Καὶ ξέρεῖ πῶς ἡ Ἐπιστήμη μέλιστα δὲν τραβάει μπροστὰ παρὰ πατώντας κάποτε καὶ στοὺς νεκροὺς ἀπάνω τῶν ἰδίων τῆς γνῶμῶν. Ἀπὸ τὰ 1886 ὡς τώρα ἡ γλῶσσα καὶ τὸ ὅφος τοῦ Ψυχάρη ἔχουν ἀλλάξει, λίγο λίγο, μὰ κάμποσο, κι ὅλο ἀλλάζουν. Στὰ πρὸ πολλὰ ἡ προκοπὴ καὶ τῶν δυὸ τους εἶναι γιγάντεια, γιατί ὅσο πάνε δείχνουν πῶς φυτρώνουν ἀπὸ τὴν βαθυτέρας ἐθνικῆς ρίζης. Σὲ ἄλλα, ἡ ἀνυποψίαστη λογικὴ σκέψις ποῦ, γὰρ νὰ οἰκοδομήσῃ, παραμερίζει τὰ πάντα, μοῦ θυμίζει κάποια λόγια ἀπὸ ἑνὸς μεγάλου στόμα γιὰ τὸ Σαίξπηρο. Ἄνευ αὐτῶν πῶς εἶναι στενὴ ἡ σκηνὴ γιὰ τὸ Σαίξπηρο καὶ πῶς εἶναι ἀντίθετη κατὰ βάθος, καὶ μαλλιοτραβιέται ἡ ποιητικὴ τοῦ τέχνη μὲ τὴν σκηναὶ ἀνάγκη. Φαντάζομαι πῶς εἶναι στενὴ γιὰ τὸν Ψυχάρη ἡ δημοτικὴ γλῶσσα, ὅση ἀγάπη κι ἂν τῆς ἔχη κι ὅσο κι ἂν τὴν κατέχη· καὶ θίλοντας νὰ τῆς πλατύνῃ τὰ σύνορά της, βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα, καὶ μὲ τὴν ὄραση τῆς ἐπιστήμης του, καὶ μὲ τὴν τόλμη τῆς γνώσης του, καὶ μὲ τὸ μάντεμα τῆς φαντασίας του τὴν συμπληρώνει καὶ τὴν πλουτίζει, καὶ τὴν κανονίζει καὶ τὴν μαρφώνει τὴ γλῶσσα· μὰ εἶναι ἀκόμα ἡ νέκ μας γλῶσσα, μὲ ὅλα τὰ χαρίσματα καὶ μὲ ὅλη τὴν τὴ φυσικὴ στοργυλότητα καὶ ροδοκοκκινάδα, τόσο λεπτοκάμωτη, τόσο ἀγύμναστη καὶ τόσο ἀπροετοίμαστη νὰ δεχτῇ καὶ νὰ κρατήσῃ τὰ συμπληρώματα αὐτὰ καὶ τὰ πλουτίσματα καὶ τὰ κανονίσματα καὶ τὰ μαρφώματα, ποῦ λυγίζεται καὶ τρέμει καὶ δείχνεται σὺν ἐτοιμῇ νὰ σωριαστῇ· κ' ἐμεῖς οἱ βέβηλοι ποῦ στεκόμαστε ἀπὸξω καὶ δὲν ὑποψιάζομαστε πῶς εἶναι ὅλα αὐτὰ ἡ γυμναστικὴ καὶ ἡ διαίτητικὴ καὶ ἡ ἀνατροπὴ καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς γλώσσας καὶ πῶς μ' αὐτὰ μονάχα θὰ τραβήξῃ μπροστὰ, ἂν ἔχη μέσα τῆς ζωῆς, ὅσο κι ἂν τώρα φαίνεται σὺν ἐνοχλημένῳ ἀπὸ τέτοια παραφορτώματα, κ' ἐμεῖς οἱ ἀνίδεοι δὲν μπορούμε παρὰ νὰ νομίζουμε πῶς κάποτε καὶ κάπου τὸ παρκάνει ὁ Ψυχάρης. Κ' ἐγὼ ποῦ καταλαβαίνω ὅλο τὸ πλάτος κι ὅλο τὸ βάθος τῆς ψυχαικῆς ἐργασίας κι ὅλα τὰ γιατί κι ὅλα τὰ πῶς τοῦ λογοτέχνη καὶ τοῦ γλωσσολόγου, θαυμάζω τὴ γλῶσσα τῆς «Ζωῆς» καὶ ἀγάπης στὴ μοναξιά καὶ τῆς «Ἀπολογίας», ὅμως ἀγαπῶ τὴ γλῶσσα τῶν «Ἱστορικῶν καὶ γλωσσολογικῶν ζητημάτων» τοῦ 1886 καὶ τοῦ πρώτου «Ταξιδίου».

*

Ὁ πρόλογος τῆς δευτέρας ἐκδόσεως τοῦ «Ταξιδίου», ἀριστοῦργημα. Τὸ «Ταξίδι» ἔχει μέσα του ἀπ' ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ λόγου, καὶ εἶναι μιὰ ὀρχήστρα λογοτεχνικῶν εἰδῶν· ἔχει λυρισμὸ, δημοσιογραφία, σάτυρα, πατριωτικὴ ὠδή, διήγηση, χρονικά, ψυχολογία, γλωσσολογία, ἐπιστήμη, ὄνειρο, φιλοσο-

φία, θαλασσογραφίες, σκίτσα, τάρχαϊα καὶ τὰ νέα, τὴν Πόλιν καὶ τὴν Ἀθήνα, τὰ θάνατα νησιᾶ, ὅλες τὴς ιδέες συμπλέκει κι ὅλα τὰ αἰσθήματα· ὁ πρόλογος τῆς δευτέρας ἐκδόσεως ἀξίζει, μικροῦτσικος αὐτός, ὅσο καὶ ὁλόκληρο τὸ βιβλίο! μὰς ξαναδείχνει τὰ χαρίσματα τοῦ «Ταξιδίου», κι ἀκόμα μὰς γγίζει τὴν καρδιά μὲ κάποιο ἰδεατὸ μυστήριον ποῦ δὲν τῶχει τὸ «Ταξίδι». Καὶ σημειώνει κάπου στὸν πρόλογο αὐτό: «Τί εἶμαι; γλωσσολόγος ἢ ψυχολόγος, ἐπιστήμονας ἢ ποιητής, καλὰ καλὰ δὲν τὸ κατέχω, νὰ σὰς τὸ πῶ. Ἴσως δὲν εἶμαι τίποτις. Ἐνὰ πρᾶμα νοιώθω, πῶς εἶτε λέξη πιάω νὰ ψυχολογήσω εἶτε ἀνθρώπινη ψυχὴ, διαφορετικὴ δουλειὰ δὲν κάνω, κι ὅσο ἡ μιὰ μὲ συνεπαίρνει, τόσο μὲ συνεπαίρνει κ' ἡ ἄλλη». Ἐγὼ νομίζω πῶς καλὰ τὸ κατέχω τί εἶναι καὶ βλέπω στὰ γραμμένα του πότε τὸ γλωσσολόγος, πότε τὸν ψυχολόγος, πότε τὸν ἐπιστήμονα, καὶ πάντα τὸν ποιητὴ, καὶ βλέπω στὰ βιβλία του σφιχταγκυλισμένους μαζί καὶ τὸν ποιητὴ καὶ τὸν ἐπιστήμονα καὶ τὸν ψυχολόγος καὶ τὸ γλωσσολόγος, καὶ βλέπω πῶς ἡ ποίηση καὶ ἡ ἐπιστήμη καταντοῦνε νὰ μὴ ξεχωρίζουνε στὰ ἔργα του, νὰ κάνουν οἱ δυὸ πνοὴς ἑνα κορμὶ καὶ μιὰ δύναμη, ὅπως αὐτὸ συμβαίνει σὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ ὑψηλότερα γεννήματα τῆς φαντασίας. Μὰ καὶ βλέπω κάποτε πῶς κι ὁ γλωσσολόγος κι ὁ ποιητὴς κι ὁ ἐπιστήμονας κι ὁ ψυχολόγος σὰ νὰ στενοχωριέται καθένας μέσα στὸν κύκλο του καὶ σὰ νὰ ζητᾷ νὰ πατήσῃ στοῦ ἄλλου τὰ σύνορα, πράγμα ποῦ φέρνει κάπως ταραχὴ καὶ κάποια σύγχυση. Ἐγραφε ὁ Γκαίτε ἀπὸ τῆς Ρώμης ποῦ εἶχε λάβει ἑνὰ βιβλίο τοῦ Ἐρδερ:

«Γιὰ νὰ τὰ πῶ ὅλα ὅσα στοχάζομαι γι αὐτὸ τὸ βιβλίο, θάπρεπε νὰ γράψω ἄλλο ἑνὰ βιβλίο».

Γιὰ τὸν Ψυχάρη καὶ γιὰ τὸ ἔργο του, καὶ γιὰ ἑνὰ τοῦ βιβλίου μόνο, ἀνίσως θέλεις εὐσυνείδητα καὶ καθὼς τοῦ πρέπει νὰ τὸν κρίνῃς, θὰ ταίριαζε νὰ γράψῃς ὁλόκληρο βιβλίο, καὶ χωρὶς νὰ εἶσαι Γκαίτε.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΠΑΜΑΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΠΟΝΟΣ ΜΟΥ ΚΑΙ ΠΟΝΟΣ ΣΟΥ

Τὰ μάτια σου μοῦ τόλειπε χίλιες φορὲς ὡς τώρα
Τὰ χεῖλιά σου ἂν τὸ κρύβουνε, δὲν εἶνε μυστικό..
Ἐμὲ δὲ φεύγει ἀπὸ τὸ νοῦ ὅτε σιγμὴ ὅτε ὦρα,
Τ' ἀγνὸ τὸ προσωπάκι σου, τὸ γέλιο τὸ γλυκὸ.

Τ' ἀγνὸ τὸ προσωπάκι σου, ὅπου σκορπᾷ τὰ δῶρα
Τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς χαρᾶς σὲ μένα τὸν κακὸ,
Τὸ γέλιο σου, ποῦ χαίρεται σ' αὐτό, λές, ὅλη ἡ χώρα
Κ' εἶναι γιὰ μὲ ποῦ τῶβρηκα σὺν πλούσιον ροζικῷ.

Ἐσὺ γιατί τὸν πόνο σου νὰ τονε πρὶς δειλιάσεις;
Τάχα δὲ νοιώθεις, πῶς ἐμὲ μὲ κάθε νάζι σφάζεις;
Τότε, νὰ μάθεις μέσα μου γιὰ σένα τί κατέχω:

Πῶς σ' ἀγαπῶ, πῶς σ' ἀγαπῶ μ' ὅσες λαχτάρεις ἔχω,
Καὶ λὲν πῶς ἡ ἀγάπη μου πέρα ἀπ' τῆς γῆς, τὰ μέρη
Μακραίνει, ὡς καὶ ποῦ σβύνεται τ' ἀπόσπερνον τ' ἀ-
[στέρι...]

ΤΩΡΑ ΠΟΥ ΧΑΡΑΖΕΙ...

Ἡ νύχτα μας ξεψύχῃ. Καὶ τώρα ποῦ χαράζει
Βλέπω τὸ προσωπάκι σου ἀχνὸ κ' ἀρρωστημένο,

Καὶ λέω πῶς ἡ πλανεύτρα Ἀυγή, ἀλύπητα σοῦ βγάλα
Ἄνι ἀπάνου του ἔχω ἰδεῖ πλάνο καὶ μαγεμένο.

Παίρνει τὰ γλυκοχρόματα καὶ πλάθει καὶ ταιριάζει
Μιὰ λάμψη, σὺν τὸ βλέμμα σου τὸ μυριοφλογισμένο,
Κι' ἀπλώνει καὶ ἀπὸ χροσὸ κι' ἀσῆμι καὶ τοπάζει
Σὰ φέγγος τοῦ μειώπου σου, μιὰ μακρυνὸ καὶ ξένο.

Πάμε σὲ πύργο ἀλαργινὸ ὁπῶχει ἐμένα κύρη.
Μέσ' σὲ λαγγάδια σκοτεινὰ καὶ πυκνωμένα δάση,
Μακριὰ ἀπὸ κάθε ξέφαντο καὶ κάθε παρεθύρι,

Νὰ κρύψουμε τὰ κάλλη σου, ἡμῶς μὲς τὰ κλέψει ἡ
[πλάση..]

Τήραξ' ἐδῶ πῶς σὲ κοιτᾷ μέσ' ἀπ' τὸ περιβόλι,
Τὰ ρόδα, οἱ βιόλες, οἱ μοσχίες κ' οἱ μενεξέδες ὅλοι!

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

ΔΙΟΡΙΣΜΟΣ
ΜΗΝΥΤΗ

Εἴτανε ἴσα μὲ προχθὲς στὴ νομοθεσίαν μας μιὰ περίεργη διάταξη, ποῦ ἐπειδὴ χρόνια εἶχε περσμένη σὲ ἀχρηστία, κανεὶς ἀπ' τοὺς σημερινούς μας δὲν τὴν ξέρεῖ, κ' ἔς ἐπαιξε τὸ ρόλο τῆς τὰ πρῶτα χρόνια ποῦ θεμελιώθηκε τὸ κράτος. Ἡ διάταξη αὐτὴ εἶναι τοῦ ἀρθροῦ 879 τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας μας, γιὰ τὸ διορισμὸ μηνυτῆ. Ἀξίζει νὰ ποῦμε κάτι γι' αὐτή, ἀφοῦ μάλιστα πέρασε πιά στὴν Ἱστορίαν...

Τὸ τέλειωμα τῆς κρισιολογίας δείχνει ἡ ἐκδοσις τῆς ἀπόφασης ἀπὸ τὸ δικαστήριον. Μὲ τὴν ἀπόφαση ξεδιαλύνεται ἡ ὑπόθεσις, καὶ δίνεται τὸ δίκιο σὲ κεῖνον ποῦ τοῦ πρέπει. Μὰ δὲ φέρνει τέτιον ἀποτέλεσμα κάθε ἀπόφασις, καθὼς λόγου χάρις ἡ «προδικαστικὴ» ποῦ διατάζει νὰ ἐνεργηθῶναι ἀπόδειξεις γιὰ κάπιο θέμα τῆς ὑπόθεσης ποῦ φιλονικιέται, ἢ νὰ παρουσιαστῇ στὸ δικαστήριον ἑνὰ ἔγγραφο ποῦ εἶναι ἀνάγκη νὰν τὸ δεῖ ὁ δικαστὴς γιὰ ν' ἀποφασίσῃ. ἀλλὰ μονάχα κείνη ποῦ ὀνοματίζεται ἀριστική ἀπόφασις, καὶ ποῦ τέλεια κ' ἀριστικὰ ξεδιαλίνει τὴ φιλονικία, αὐτὴ ποῦ ἔκαμε τοὺς δυὸ δίκους νὰ ζητήσουνε τὴ σκέπη τῆς Δικαιοσύνης. Καὶ πρέπει νὰ ποῦμε πῶς ἐδῶ ὁ λόγος δὲν εἶναι γιὰ ποινικὰς δίκας, κείνες ποῦ γίνονται γιὰ τιμωρίαν τῷ λογῆς λογῆς ἐγκλημάτων καὶ ἀδικημάτων, μὰ γιὰ ἀστικὰς διαφορὰς, δηλαδή ποῦ ξεφυτρώνουνε ἀνάμεσα στοὺς πολίτες κ' ἔχουνε βάση δικαίωματα περιουσίας, οἰκογένειας καὶ κληρονομίας. (Πολιτικὴ Δικονομία. Ἀρθρο 1).

Ἄμα βγεῖ ἡ ἀπόφασις, κείνος ποῦ κέρδισε τὴ δίκην θὰ θελήσῃ τὰ γραμμένα νὰ γίνουνε κ' ἀληθινὰ. Νὰ κάμει δηλαδή ὁ νικημένος ὅσα διατάζει τὸ δικαστήριον, κ' ἐξὸν ἀπ' αὐτὰ νὰν τοῦ πλερώσει καὶ τὰ δικαστικὰ ἐξόδα, ποῦ ἔκαμε ἄδικα τῶν ἀδίκων ἀφοῦ ἀποδείχθηκε πῶς αὐτὸς εἶχε ὅλο τὸ δίκιο. Πρέπει, μ' ἄλλα λόγια, ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου νὰ ἔχτελεστεῖ. Μὰ γιὰ νὰ ἔχτελεστεῖ μιὰ ἀπόφασις δὲ φτάνει μόνο νὰ εἶναι ἀριστική ὅπως εἴπαμε παραπάνω, πρέπει νὰ γίνῃ καὶ «τελεσιδικία». Τελεσιδικία εἶναι μιὰ ἀπόφασις ὅτα δὲν μπορεῖ νὰ χτυπηθεῖ οὔτε μὲ ἀνακοπὴ οὔτε μ' ἀφεση. Ἀνακοπὴ λένε ἑνὰ μέσο δικαστικὸ ποῦ ὁ νόμος δίνει